

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Сідлецька П.В.

студентка,

*Науковий керівник: **Маковський С.О.***

кандидат політичних наук, асистент,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФАКТОР ВОЛИНСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ В ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Волинська трагедія протягом довгого часу була суперечливим питанням в польсько-українських відносинах, але антагонізм навколо неї продовжує загострюватись, негативно впливаючи на польсько-українські відносини [1].

Резолюцією польського Сейму від 22 липня 2016 року події на Волині і в Галичині 1943–1945 років названі геноцидом громадян Польщі, організованим українськими націоналістами. За документом, День пам'яті жертв цієї трагедії у Польщі щороку відзначатиметься 11 липня [2]. У січні 2018 року польський сейм, а згодом і сенат, схвалили поправки до закону, доповнивши список злочинців, які вивчає і розслідує ІНП, тими, які вчинили «українські націоналісти» й «члени українських організацій, що співпрацювали з Третім Рейхом» у період між 1925-м та 1950 роком [3]. Згідно із законом, заперечення таких злочинців каралося штрафом або позбавленням волі до трьох років. Чинні президент Польщі, Анджей Дуда, і прем'єр-міністр, Матеуш Моравецький гостро висловлювались про Волинську трагедію [4; 5]. Крім того, в Польщі було встановлено понад триста пам'ятників та меморіальних дощок [6] Волинської трагедії, і вони продовжують встановлюватись.

Можна, тим не менш, зауважити, що Польща і Україна сьогодні мають всі ознаки позитивних двосторонніх відносин. Польща завжди підтримувала українську європейську інтеграцію, лобіювала підтримку санкцій ЄС проти Росії та у боротьбу з проектом газопроводу «Північний потік-2». У першому кварталі 2019 року Польща стала найбільшим серед інших країн світу імпортером українських товарів, обійшовши Російську Федерацію [7]. Протягом 2014–2017 роки, Польща

була четвертим за величиною іноземним постачальником військової допомоги українській армії, а після 2014 року співпраця між оборонними секторами країн значно зросла [8].

Водночас загострення суперечки навколо історичної пам'яті може вплинути на формування у держав негативного образу один одного, гальмувати співпрацю, а також створити поле для маніпуляцій з боку Російської Федерації.

З огляду на позитивні двосторонні відносини країн, виникають питання, чому Польща невпинно нагадує про Волинську трагедію, а також чому зі сторони України спостерігається одночасно бажання «примирити історію» та відмова засудити дії УПА.

Антагонізм навколо Волинської трагедії почав загострюватись з приходом до влади у Польщі консервативної партії Право і Справедливість (ПіС). Частина українських та польських дослідників пов'язують політику історичної пам'яті партії її бажанням закріпити владу в країні шляхом створення образу «ворога». Слід зазначити, що подібна думка підтверджується рядом фактів:

- За перші шість місяців руками ПіС було замінено 96,9% керівників державних компаній, а також керівні посади в державному управлінні як на національному, так і на місцевому рівнях;

- За вісім з половиною місяців відбулося повне підпорядкування партії Національної ради з питань мовлення та ЗМІ, включаючи радіо, телебачення та Польське агентство преси;

- У грудні 2015 року відбулася перебудова системи правосуддя, що базувалася на радикальній зміні кадрів на ключових посадах;

- Державна підтримка національно-католицької, антиліберальної, антимусульманської та гомофобської риторики в ЗМІ наразі становить понад 43,5 млн. Євро;

- Протягом виборчої кампанії 2019-2020 ПіС розгорнула пропаганду проти ЛГБТ меншин, оголосивши її загрозою католицькій церкві та традиційним цінностям народу;

- У 2020 році Польща та Угорщина наклали вето на наступний бюджет ЄС та фонд відновлення COVID-19, адже детектива ЄС від 2018 р. напрямку зв'язує фінансові питання із дотриманням норм закону [9].

Користуючись диверсійною теорією, можна допустити, що образ ОУН УПА став одним із інструментів партії за допомогою якого вона формує політичний капітал та відносно вдало проводить недемократичні реформи (соціологічне дослідження 2016 р. виявило, що А. Дуду підтримувало 54 % поляків, що стало рекордним рівнем довіри до польського президента) [10].

Поки диверсійна теорія викриває механізм маніпулювання народом, вона не пояснює чому ці маніпуляції так вдало ним підтримуються.

Для дослідження важливе не тільки те, як політичні еліти формують свої загрози чи ворогів, а й сприйняття населенням цього дискурсу. Ці причини часто пов'язані з продукуванням дискурсу, що перетворює їх на загрозу інтересам та/або ідентичності групи більшості. Відповідно, аргументацію вибору ворога слід пояснювати за допомогою ідентичності та колективної пам'яті народу.

Національна ідентичність поляка невідривно пов'язана з католицькою церквою та подіями Другої світової війни. За словами Орла-Буковської, релігія була єдиним постійним носієм національного етносу і відіграла важливу роль в національному становленні.

Як і в інших колишніх республіках СРСР, у Польщі пам'ять Другої світової війни стала важливим елементом свідомості, враховуючи, що «поляки були першими офіційними жертвами війни, вони боролися проти двох тоталітаризмів, єдиною нацією на континенті, яка не співпрацювала та офіційно не здалася Третьому Рейху; і хоча і була принесена в жертву радянському тоталітаризму, врятувала Європу від німецького фашизму та сприяла миру на континенті» [11].

У боротьбі «за нашу і вашу свободу», Польську історію почали розуміти як серія жертвоприношень та боїв проти будь-якої влади, яка підкорила б її народ: чи то радянська Росія, чи нацистська Німеччина, чи український націоналізм.

Прихід ПiС до влади збігається із періодом значних трансформацій в Україні після Революції Гідності. І хоча говорити про впливовість націоналістичних тенденцій в Україні було б перебільшенням, існують об'єктивні ознаки того, що Україна в кінцевому підсумку включила УПА до позитивної традиції національної історії.

В першу чергу це доводять два суперечливих закони: «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо посилення соціального захисту учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті та Указ Президента про присвоєння звання «Герой України» Степанові Бандері та Романові Шухевичу, поновлений в дії у 2019 році [12]. Крім того, в Україні налічується понад 500 вулиць, провулків та проспектів названих на честь Степана Бандери, а також йому встановлено не менше 40 пам'ятників та погрудь [13–14]. Значного резонансу набуло оголошення 2019 року роком святкування 110-ї річниці дня народження Степана Бандери, а також рішення назвати стадіон на його честь [15].

Всі ці дії супроводжувались негайним засудженням польської сторони на рівні президента та міністрів. Водночас, говорити про героїзацію ОУН УПА після Революції Гідності було б дещо перебільшенням. Це доводять, в першу чергу, статистичні опитування про ставлення українців до ОУН УПА загалом і до Степана Бандери

зокрема [16] та непопулярність серед виборців консервативно-націоналістичної партії Свобода [17–18].

Однак, навіть якщо загроза українського націоналізму не більше ніж карта в грі польської партії зі своїми виборцями, не слід недооцінювати наслідків, які може мати неоднозначна позиція щодо історичної пам'яті про ОУН УПА.

З одного боку, спадщина націоналізму – важливий елемент української ідентичності. «ОУН – єдина політична сила, яка з перших своїх днів у формі УВО від 1920 р. і до проголошення Незалежності України 1991 р. системно і цілеспрямовано вела боротьбу за визволення української нації та побудову УССД. Справді, для легітимної та суверенної України, яка від самого початку і особливо в умовах збройного конфлікту ставилась під сумнів як всередині, так і ззовні держави, годі шукати кращого «виправдання» ніж ОУН УПА. Історія цих організацій пролягала у боротьбі з, в першу чергу, радянською Росією, що найкраще відбиває потреби сучасності. Це стало особливо помітно під час Революції Гідності та з початку агресії Російської Федерації.

Члени й прихильники «Свободи», організацій, що входили до громадського руху «Правий сектор», інших націоналістичних структур відзначалися чіткою ідеологічною зорієнтованістю та становили активне ядро революційного Майдану, що після завершення справив загалом світоглядний вплив на українське суспільство. Націоналістичні вітання «Слава Україні! Героям Слава!», як і гімн ОУН «Зродились ми великої години», запроваджено для офіційного використання в Збройних силах України (ЗСУ)» [19, с. 158].

Цікавим є те, що хоча націоналізм допомагає сформувати національну ідентичність молодій та слабкій українській державі, він водночас не вирішує нагальні внутрішні проблеми. Щобільше, він шкодить міжнародному іміджу України, поглиблює розкол між сходом і заходом, а також створює поле для маніпуляцій з боку сусідніх держав.

Отже, причини «історичних суперечок» навколо Волинської трагедії лежать, в першу чергу, у внутрішньополітичній площині Польщі та України. З приходом до влади в обох країнах правих партій, ця подія стала ще більш нагадувати місце зіткнення світоглядних інтересів, важливих для формування національної ідентичності. Однак, такі зіткнення мають і негативні наслідки, що за характером більш далекосяжні, ніж погіршення двосторонніх відносин.

Список використаних джерел:

1. Борщик Я. В. Усні джерела до історії українсько-польських відносин на Волині під час Другої світової війни: типологія, інтерпретація, верифікація: дис. канд. іст. наук: УДК 801.81(477. / Борщик Ярослав Вікторович. – Київ, 2016. – 239 с.
2. Сейм Польщі визнав Волинську трагедію геноцидом [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2016. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27873307.html>
3. Що ж вирішив Конституційний суд Польщі щодо «українських націоналістів» [Електронний ресурс] // BBC News Ukraine. – 2019. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46911415>
4. Лист Президента Польщі Анджея Дуди до учасників заходів із вшанування 77-річчя Волинського злочину [Електронний ресурс] // Monitor Wołyński. – 2020. – Режим доступу: <https://www.monitor-press.com/ua/extensions/s5-tab-show/8518-26114.html>
5. Polish PM pledges to fight for 'whole truth' of WWII massacres [Електронний ресурс] // Polish Radio. – 2018. – Режим доступу: <http://archiwum.thenews.pl/1/10/Artykul/347692>
6. Adam Kruczek, Kropla w morzu kresowej krwi, dodatek «Wołyń. Fałszowanie pamięci. 1943-2013», Nasz Dziennik nr 160/2013, s. VIII.
7. Христофоров В. Польща обігнала Росію в рейтингу імпортерів українських товарів [Електронний ресурс] / Христофоров // Промисловий портал. – 2019. – Режим доступу: <https://uprom.info/news/ekonomika/rinok/polshcha-obihнала-rosiiv-rejtynhu-impoteriv-ukrainskykh-tovariv/>
8. Konończuk W. Polityka Ukrainy wobec Polski: spojrzenie z Warszawy / Wojciech Konończuk // Friedrich Ebert Stiftung. – 2018. – С. 2–10.
9. Kinowska-Mazaraki Z. The Polish Paradox: From a Fight for Democracy to the Political Radicalization and Social Exclusion / Zofia Kinowska-Mazaraki // Department of Studies of Elites and Political Institutions, Institute of Political Studies of the Polish Academy of Sciences. – № 18. – С. 1–10.
10. Рейтинг президента Польщі стабільно високий [Електронний ресурс] // Європейська правда. – 2016. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/31/7053967/>
11. Orla-Bukowska A. New Threads on an Old Loom: National Memory and Social Identity in Postwar and Postcommunist Poland / Annamaria Orla-Bukowska // The Politics of Memory in Postwar Europe / Annamaria Orla-Bukowska. – Durham and London: Duke University Press, 2006. – С. 177–208.
12. Див. <https://dostup.pravda.com.ua/request/51414/response/123805/attach/3/2281..pdf>
13. Лицом к Кремлю. Бюст Степана Бандеры установят в ста километрах от России [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2020. – Режим доступу: <https://www.svoboda.org/a/30381108.html>
14. Реєстр адміністративно-територіального устрою [Електронний ресурс] // Набори даних – Портал відкритих даних. – Режим доступу: <https://data.gov.ua/dataset/a2d6c060-e7e6-4471-ac67-42cfa1742a19>

15. Посол України в Польщі Андрій Дешиця: «Якнайдалі від Москви» [Електронний ресурс] // Посольство Республіки Польща в Україні. – 2019. – Режим доступу: <https://poland.mfa.gov.ua/news/6575-posol-ukrajini-v-polyshhi-andrij-deshhicya-jaknajdali-vid-moskvi>

16. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія / М. Т. Степико. – К.: НІСД, 2011. – 336 с.

17. Депутатські фракції і групи IX скликання [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_fractions

18. Public Opinion Survey of Residents of Ukraine // Center for insight for server research. – 2017. – С. 16.

19. Сич О. М. Сучасний український націоналізм: політологічні аспекти трансформації парадигми: дис. докт. політ. наук: 23.00.01 / Сич Олександр Максимович – Київ, 2020. – 457 с.